

Makale tarihçesi: Alındı: 15 Temmuz 2020; Kabul edildi: 16 Ağustos 2020
DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v7i2.713>

Koronavirüs Salgınında Göçmenlere Yönelik Medya Söylemi: Türk ve Çek Yazılı Çevrimiçi Medya Karşılaştırması

Marcel Meciar¹

Öz

Makale, (çevrimiçi günlük gazeteler de dahil olmak üzere) Türk ve Çek çevrimiçi medyasını karşılaştırarak göçmen sağlığına ilişkin söylemlere odaklanan bir çözümlemenin sonuçlarını sunmaktadır. Araştırmanın amacı, farklı göç seviyesine sahip iki ülke arasındaki farklılıklar ve benzerliklerle birlikte, Türk ve Çek çevrimiçi medyasında göçmen ve sağlığına ilişkin konuların nasıl ele alındığının ve ne tür söylemlerle temsil edildiğinin araştırılarak ülkelerin büyüklüğü ve nüfuslarına ilişkin sosyolojik bir kavrayış sağlamaktır. Bu nedenle metin, doğrudan göçmenlere ilişkin sağlık politikalarının analizinden ziyade güncel olayları kapsayan, üreten ve diyalektik olarak dönüştürürken dönişen söylemlerle ilgilidir. Yazar, Türkçe ve Çekçe yazılı çevrimiçi medyada yer alan birtakım medya söylemlerinin, yüksek bir genelleme söz konusu olduğunda, analitik olarak ayırt edilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar kelimeler: söylem; göçmen; koronavirüs; çevrimiçi medya; Türkiye; Çek Cumhuriyeti.

ABSTRACT IN ENGLISH

Media Discourse on Migrants during the Covid-19 Outbreak: Comparison of Turkish and Czech Written Online Media

The article presents the results of analysis focused on discourses related to the health of migrants amidst the Coronavirus outbreak comparing Turkish online media with Czech online media (including selected on-line daily newspapers). The aim of the research is to provide a sociological understanding of the differences and similarities between the two countries with differing immigration levels, and the size of their territories and populations by exploring the ways how migrants and their health have been referred to and by what discourses they were represented by in Turkish and Czech electronic (online) media. Therefore, the text does not deal directly with the analysis of health policies regarding migrants but with discourses surrounding, producing, and dialectically being formed by and forming the current events. The author argues that, at a high level of generalization, it is feasible to analytically distinguish several media discourses in Turkish and Czech written electronic media.

Keywords: discourse; migrant; Covid-19; online media; Turkey; Czech Republic.

Giriş

Bu kısa çalışma, 2020 yılının ilk yarısında birbiriyle ilişkili iki sosyal fenomen olan (sağlıklarıyla ilgili olarak) göçmen ve koronavirüs salgını ile

¹ Dr. Öğr. Üyesi Marcel Meciar, Beykent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü (İngilizce), İstanbul, Türkiye. Email: marcelmeciar@beykent.edu.tr



ilgilidir. Yazılı çevrimiçi medyanın koronavirüs salgını süresince göçmenleri nasıl sunduğuna yönelik bir kavrayış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun temel nedeni, çevrimiçi yazılı medyanın da en az yazılı medya kadar önem taşıması ve özellikle de salgın sırasında birçok insanın, bilgisayar önünde ve akıllı telefonların ekranından haber okuyarak, çeşitli yazılı çevrimiçi medya kuruluşlarından fikir edinerek zaman geçirdiğinin belirtilmesidir. Böylelikle, çok sayıda insana ulaşmak adına bir araç (kanal) yoluyla mesaj ileten kitle iletişimin bir parçası haline geldiklerini söylemek yerinde olacaktır (Devito, 2016: 3).

Bu bulgudan hareketle ortaya çıkan soru, Türkiye ve Çek Cumhuriyeti olmak üzere iki farklı ülkede koronavirüs salgınının ortaya çıkmasından itibaren ne tür medya söylemlerinin mevcut olduğuna yöneliktir: Türk ve Çek yazılı çevrimiçi medya söylemleri arasında ne tür benzerlikler ve farklılıklar bulunabilir?

Türkiye ve Çek Cumhuriyeti'ni karşılaştırma kararı, iki ülke arasındaki ilgi çekici farklılıkların mevcudiyetine dayanmaktadır. Orta büyüklükte bir ülke olan (783.356 km²) ve bugüne kadar sürekli artan nüfusuyla (Temmuz 2020'de 84,36 milyon olarak tahmin edilen) Türkiye Cumhuriyeti, 2011 yılındaki Arap Baharından ve 2015 yılında art arda yaşanan göç krizinden bu yana 4 milyondan fazla Suriyeli mülteci almıştır ve komşu ülke Suriye'den gelen milyon mülteci ve Orta Doğu'daki diğer ülkelere (özellikle Afganistan) nazaran daha fazla akışa sahiptir. Diğer yandan, sahip olduğu daha küçük alanı (78.866 km²) ve nüfusuyla (10,7 milyon) Çek Cumhuriyeti, sığınmacıların yıllık ortalama %4'üne sığınma hakkı veren, ihtiyatlı ve katı bir iltica politikası benimseyen, Avrupa'nın kalbinde 'gizli' bir ülkedir. Dahası, bu demokratik Orta Avrupa ülkesi sakinlerinin Avrupa sınırlarını geçen mültecilere karşı tepkisi, 2015-2016 yıllarından bu yana oldukça negatif bir hale bürünmüş ve bununla birlikte Çek hükümeti de mülteci kotasını kabul etmeyi reddetmeyi sürdürmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı da birbirinden oldukça farklı "göç deneyimi" olan iki ülkenin medya söylemlerini karşılaştırmaktır.

Göç statülerine bakılmaksızın, tüm insanların yaşamı, büyük bir toplumsal mesele haline gelen koronavirüsten olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Koronavirüs, epidemiyoloji uzmanları ve (Noam Chomsky gibi) akademideki önemli sesler hariç olmak üzere, bireyleri ve aynı zamanda tüm ülkeleri ve hükümetleri gafil avlamıştır. Buna istinaden Çin bilim topluluğu, "COVID-19 salgınının 8 Aralık 2019'da Wuhan'da şüpheli bir vakanın raporuyla başladığını" (Chen ve Yu 2020) doğrulamıştır.

Tıp literatüründeki adı Covid-19 olan bu akut solunum yetmezliği hastalığı, 30 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından epidemi ve uluslararası endişe veren bir halk sağlığı acil durumu olarak ilan

edilmiştir.² Sonrasında, 11 Mart tarihinde COVID-19, dünya çapında 110'dan fazla ülke ve bölgede 118.000'den fazla koronavirüs vakasına ve sürekli küresel yayılma riskine işaret edilerek pandemi olarak ilan edilmiştir.³

Geçmişte seyreden influenza, SARS, Ebola ve bunun gibi diğer hastalıklarla aynı çizgide ilerlemesine rağmen COVID-19, 2020 yılında dünyadaki en büyük öldürücü hastalıklardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu yeni gelişen virüs, virüsten büyük ölçüde etkilenen ülkelerin sağlık sistemleri ve ekonomilerine doğrudan etki etmiştir. Bununla beraber en olumsuz etkisi de düşük gelirli, savunmasız ve güvencesiz sosyal gruplar üzerinde olmuştur. Yeniden yerleştirilen mülteciler ve 'göç yolculuğuna' çıkan düzensiz göçmenler, toplumun bu dezavantajlı kesimini oluştururlar. Onların bu durumu, sivil toplum kuruluşları arasında yer alan insani yardım gruplarının (Yasin, 2020; Beyazova, Nimmer ve Sabbagh, 2020) ve aynı zamanda devlet güvenliği ve sağlık hizmetleri alanında da hem çalışma hem yardım konusu haline gelmiştir.

Söylem Çözümlemesi

Bu çalışmanın kuramsal altyapısı, ağırlıklı olarak Norman Fairclough (1995), Teun Adrianus van Dijk (1995; 2002) ve Ruth Wodak (Reisigl ve Wodak, 2009) gibi araştırmacılar tarafından yürütülen araştırmalara dayanmaktadır. Toplumdilbilim ve söylem çalışmaları disiplininin gelen bu yazarlar, yazılı dili eleştirel olarak çözümlemek adına, bir şemsiye terim olan 'Eleştirel Söylem Çözümlemesi' olarak da bilinen birbirleriyle bağlantılı ancak farklı yaklaşımlar geliştirmiş ve kullanmışlardır. Bu analitik yaklaşım grubu, akademik çevrelerde oldukça popüler ve moda olan söylem kavramının barındırdığı iki anlamı birbirinden ayırır (Richardson, 2007:21). Farklı kuramsal açılarıdaki kullanımı, kavramın çok sayıda anlamla 'genişlemesine' ve bir sünger referansa dönüşmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmada söylem kavramına ilişkin en yaygın kullanılan tanımlamaların izinden gidilecektir. Buradan hareketle söylem kavramı, şu çerçevede ele alınacaktır: a) söz, ifade ya da anlatım olarak, b) Michel Foucault'nun kuramıyla bağlantılı bir şekilde ele alınarak, belirli bir zaman ve mekânda ortaya konan ifadelerde belirli bir olayı mümkün kılan ve böylece toplumsal düzeni oluşturan bir dizi kuraldan ibaret olan söylemsel oluşumu sorgulayan bir kavram olarak (Fairclough, 1992: 39-40). Bu noktada, egemen söylem ya da birbiriyle rakip söylemlerin dönüştürücü

² Bkz. Dünya Sağlık Örgütü: [https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-statement-on-ih-r-emergency-committee-on-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-statement-on-ih-r-emergency-committee-on-novel-coronavirus-(2019-ncov))/ Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2020.

³ Dünya Sağlık Örgütü: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>/ Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2020.

gücü tarafından oluşturulan öncelikli bilgiler, sırasıyla sosyal ve kurumsal pratiklerdir.

Kavramın kökenlerine bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak yer verilecek olsa da genel olarak söylem kavramı, belirli bir konu üzerine tartışma şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, “‘söylem’ kavramı, bir şeyin düşünülme biçimini ve o düşünceye dayanarak eylemde bulunma biçimimizi yapılandıran ifade gruplarına işaret eder” (Riafi & Wastl-Walter, 2006). Dolayısıyla bu açıklama, söylem kavramının kullanımının her zaman, tarihsel ve uzamsal olarak dil ve bilginin en uygun biçimine işaret ettiği anlamına gelir. Fransız filozof Michel Foucault (1972), söylem kavramını, bilginin dil yoluyla üretildiğine ilişkin meseleyi çözümlerken kullanmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda ‘dil alanından söylem alanına geçiş’ dönemi olarak adlandırılan 1970’li yılların çerçevesi bağlamında, içinde bir konuya ilişkin belirli bir bilginin belli bir tarihsel andaki temsil biçiminin önem teşkil ettiği söylem kavramını, belirli bir konuyu tartışmak için tanımlanmış bir dil yelpazesi sunan ifade grupları ve söz biçimleri olarak ele almıştır. Foucault, tüm sosyal pratiklerin bir anlam barındırdığını ve bu anlamların da eylemlerimizi etkileyerek şekillendirdiğine ilişkin ifadesiyle, sosyal eylem ve söylem arasındaki ilişkiye işaret etmiştir. Dahası, söylem, söylem dışında bir (anlam taşımayan) anlam barındırmayan ve yalnızca söylem dahilinde anlam taşıyan (örn. bir anlam taşımayan salt fiziksel nesnelere gibi) bilgi nesnelere üretir. Yalnızca içine dahil oldukları söylemde anlamlı bir şekilde var olan özneler de dahil olmak üzere, bilgiyi üreten söylemdir, şeyler tek başına söylem üretmez (Hall, 2001).

Söylem kavramının anlamı, söylem çalışmasına ilişkin somut örneklerle ve *Koronavirüs Salgınında Göçmenlere Yönelik Medya Söylemi* başlıklı bu çalışmanın ana konusu dahilinde (Türk ve Çek yazılı çevrimiçi medyasıyla; çevrimiçi gazetelerle sınırlı olmak üzere) örneklerle açıklanacaktır:

Bir bilgi nesnesi olarak ele alınabilecek olan bu toplumsal sorun, mesele ya da ‘şey’ hakkında bize belirli bir bilgi sunan, ‘göçmen sağlığı’, ‘bir risk unsuru olarak düzensiz göçmen sağlığı’, ‘mülteciler ve koronavirüs’ gibi konulara ilişkin açıklamalar mevcuttur.

Diğer konular hariç tutularak, yalnızca bu konuya ilişkin belirli konuşma kiplerinin tayin edildiği belirli kurallar vardır. Bunlar, belirli bir zamanda, bilgi nesnelere ilişkin neyin ‘dile getirilebilir’ ya da ‘düşünülebilir’ olduğunu belirleyen kurallardır. Kurallar değişebilir, eski tabular da yıkılabilir. Egemen söylem, bir taraftan toplumdaki hegemonik/baskın grup tarafından ‘işlenirken’, diğer taraftan da muhalif grupların formüle ettiği rakip söylemler tarafından bir meydan okumayla karşı karşıya kalır. Belirli tabu konuların ve hoş gitmeyen ifadelerin *dile getirilemezliği*, sözde *politik doğruculuğa* ilişkin çeşitli söylemler tarafından etkilense de bu bariyerin, son yıllarda politik doğruculuğa karşıt bir söylem tarafından ihlal edildiği görünmektedir (bkz. Birleşik Devletler başkan adayı Donald Trump’ın ya da Çek Cumhuriyeti başkanı Milos Zeman’ın konuşmaları).

Göçmenlerin, gelişmiş Avrupa ülkelerinin işgücü piyasasına bir nevi yedek güç olmasının amaçlandığı gerçeğine ilişkin ortaya konan belirli ifadelerin, göçmenler tarafından bakıldığında, çok öne çıkan ifadeler olmadığı da söylenebilir (1960'lı ve 1970'li yıllarda Fransa ve Almanya; ya da Stephen Castles'ın (2000) da açıkça dile getirdiği gibi göçmenler, (aynı zamanda tek başına söylemsel bir ifade niteliği taşıyan) 'yedek sanayi ordusu' olarak hizmet etmektedirler). Azınlıkta olan ya da sesi kısılmış olan bu seslere ilişkin, medya metinleriyle ilgili olan bu çalışmanın amacı göz önünde tutulduğunda, T. Van Dijk'ın (2002: xx), belirli durumlara ilişkin 'sessiz kalmanın' ya da 'hariç tutulmanın' da yüksek sesle ifade edilenler kadar anlamlı olduğu ve önem taşıdığı savına yer vermek yerinde olacaktır. Bu bulguya ilişkin bir örnek, göçmenlerin, özellikle de mültecilerin genellikle 'hakkında konuşulan' olarak konumlandığı ya da 'seslerinin' anekdot biçiminde kullanıldığına ilişkin gözlemlere dayanmaktadır.

Söylemi temsil eden/somutlaştıran özneler ('göçmen', 'mülteci'), kendilerinden sahip olmalarını beklediğimiz, kendilerine atfedilen belirli özellikler barındırır; bunlar, konuya ilişkin bilginin zamanında nasıl oluştuğuna dair bir ifade aracıdır. Örneğin bir restoranda arkadaşlar arasında geçen bir tartışma (söylem) bağlamında özne konumunda olan 'göçmenin' negatif tanımı şu şekildedir; 'dilimizi düzgün konuşamıyorlar ve işimizi elimizden alıyorlar. Mülteciler de sağlık riski taşıyor.'

Bilginin (söylemin) temsiline ilişkin sistemin, onunla ilgili 'gerçeğin' somutlaştırılmasına anlam kazandıran güçten nasıl etkilendiği görülebilir.

Öznelere inceleyen mevcut kurumlardaki sosyal pratikler de aynı şekilde incelenebilir.

Toplumsal değişime ilişkin farkındalığı hatırdan çıkarmamak önem taşır. Diğer bir deyişle bu durum, tarihte bir öncekinin yerine farklı bir rakip söylemin ortaya çıkacağına farkına varmaktır; bu da 'göçmen sorununa' ilişkin yeni bir bakıştır.

Kuramsal bölümün sonucu olarak, önemli bir noktaya daha değinmek yerinde olacaktır. Fairclough (1992), Foucault'nun (1972), sonrasında Eleştirel Söylem Çözümlemesinin temel ilkelerinin ayrılmaz bir parçası haline gelen, söylem konusundaki iki önemli kuramsal kavrayışını birleştirmiştir. İlk kuramsal varsayım, "söylemin kurucu doğası, söylemin, toplumu çeşitli boyutlarda aktif olarak oluşturan ya da inşa eden olarak görülmesini içerir" (Fairclough, 1992: 39) ifadesine göndermede bulunur (örn. bilgi nesnelere, özne/Öz, toplumsal ilişkiler). İkinci kavrayış ise doğrudan metne işaret ettiği ve böylece yazılı medyayla ilişkili olabileceği için daha fazla önem taşımaktadır. Foucault, bir toplumun ya da kurumların söylem pratiklerinin birbirine bağlı olduklarını göstermiştir. Buradan hareketle Fairclough, bir dilbilimci olarak "metinlerin daima çağdaş ve öncül metinlerden yararlanarak birbirlerini dönüşüme uğrattıkları" sonucuna varmıştır (Fairclough, 1992: 39-40). Bu argüman, metinlerin medya söylemlerinin oluşumundaki birincil konumunu vurgulayarak,

metinlerarasılık olarak adlandırılan metinlerin genel niteliğinin önemine de işaret etmektedir (Allen, 2000: 37).

Yöntem

Bir sonraki bölümde sunulacak bulgular, kuramsal olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesiyle ilişkili oldukları için nitel araştırma yaklaşımına dayanmaktadır. Bu çalışmada benimsenen yaklaşım, belirli bir araçta hangi başlıkların ve konuların hangi yoğunlukta ya da önem derecesiyle verildiğini açıklamaya çalışan klasik nicel içerik analizinden farklıdır. Diğer yandan, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, temelde bir konunun nasıl tartışıldığına ve bu konunun, güçlerine göre konumlanan sosyal aktörler tarafından nasıl konuşulduğuna odaklanır ve sosyal eşitsizliklerin etkilerine (Van Dijk, 1993: 252) eleştirel bir büyüteç tutar.

Medya söylem(ler)ini analiz etmek amacıyla, arayıp bulma, seçme ve eleştirel okuma gibi önemli pratiklerle birlikte kuramsal doygunluğa erişinceye dek birtakım araştırma süreçleri gerçekleştirilir. İlk etapta verilerin hazırlanması ve toplanması, diğer bir deyişle söylemsel özellik taşıyan örnek metin seçkisi oluşturulması, hem (karşılaştırma olanağı olan iki farklı arama motoru kullanılarak) 'dışarıdan' anahtar kelimeler vasıtasıyla hem de çevrimiçi gazetelerin ve diğer süreli yayınların web sayfalarının 'içinden' metin/makale seçmeye dayalıdır.

Metinlere yönelik yapılan araştırma, okuma ve analitik düzeyde tartışma, her biri üniversite düzeyinde eğitilmiş, bahsi geçen diller (Türkçe ve Çekçe) ana dili olan iki araştırmacı tarafından yapılmıştır.⁴ Aramanın sonucu, araştırmacıyı belirli bir çevrimiçi süreli yayına yönlendirdiğinde arama eylemi, çevrimiçi gazetelerin web sayfalarında da anahtar kelimelerle tekrarlanmıştır. Araştırmaya yönelik ikinci paralel stratejiyse, araştırmacıların kendi kültürel sermayelerini kullanmasıyla gerçekleşmiştir. Araştırmacılar, hem çevrimiçi gazetelere yönelik kendi bilgilerine başvurmuş hem de gazetecilik üslubuna ve farklı medya kuruluşlarının varsayılan politik yönelimlerine (liberalden tarafsıza, tarafsızdan muhafazakâr kesime) göre çevrimiçi süreli yayınlar ve makaleler seçmiştir. Tüm bunlar, arama motorlarının 'seçimiyle', kendi seçtikleri çevrimiçi süreli yayınlara ait web sayfalarında yaptıkları amaca yönelik arama sonuçlarını karşılaştırarak, arama sonuçlarının ölçülmesi için yapılmıştır.

Örnekleme ilk aşamasında, 1 Aralık 2019 tarihinden (30 Haziran 2020 tarihine kadar) sonra Türkçede 'göçmen', 'koronavirüs' (ve göçmen, sağlık, koronavirüs) gibi anahtar kelimeler aratılmış ve doksan üç sonuç çıkmıştır. Covid-19 terimi yaygın olarak kullanılmadığı için Çekçede de (migranti, zdraví, koronavirus) aynı terimler kullanılmış ve yetmiş yedi sonuç alınmıştır. İlk strateji olan 'arama motoru' yöntemiyle yapılan arama sonuçları, ikinci strateji olan 'kültürel sermaye' yöntemiyle ortaya çıkan

⁴ Yalnızca örneklerin seçimi ve çözülmesi kısmında iki araştırmacıyla çalışılmıştır.

sonuçlarla ardıl bir şekilde karşılaştırılmıştır. Söylemsel özellik barındıran metinlerin seçimi, Türkçede kırk iki çevrimiçi haber metni ve Çekçede otuz beş eşdeğer metin olmak üzere sınırlandırılmıştır. Veriler, 2020 yılı Haziran ayının son haftasında toplanmış olup, anahtar kelime araması da 2019 yılı Aralık ayının başlarına dayanmaktadır. Buradan hareketle, mevcut olan tüm metinlerin dahil edilmesi amaçlanmadığı için, araştırma için 'seçilmiş' olan metinlerin de bütünü temsil etmediğini belirtmek yerinde olacaktır.

Araştırma süresince, kartopu örnekleme benzeyen ve çevrimiçi haberlerin metinlerarası karakterini gösteren üçüncü bir strateji daha ortaya çıkmıştır. Çeşitli makaleler, bazı durumlarda birbirlerine atıfta bulundukça, çevrimiçi gazeteler ve aynı zamanda (Covid-19 salgınında göçmen sağlığı gibi) tematik olarak benzer makalelerin daha da çoğalmış ve birbirleriyle olan bağlantıları daha karmaşık hale gelmeye başlamıştır. Web 2.0 sosyal medya paradigmasının bir parçasını oluşturdukları için çevrimiçi gazetelerin (ve blogların) önemli bir özelliği de yayınlanan yazıların altında yer alan (Facebook ya da Youtube platformlarında olduğu gibi) herkese açık yorum bölümleridir ve böylece okuyucunun, fikirlerini sunması ya da yazara geri bildirimde bulunması noktasında iyi bir fırsat oluşturur. Dahası, bir araştırmacı için bu tür fırsatlar, söylem özelliği barındıran metinsel veri alanı doğurur çünkü yorumlar çoğunlukla bir diyalog (ya da multilogue, yani çokseslilik) özelliği taşır. Çevrimiçi süreli yayınlardaki yorum bölümlerine yönelik daha detaylı bir analiz hali hazırda yapılmıştır (örn. Yıldız, 2018), ancak bilimsel anlamda daha fazla ilgiyi hak ettiğini de belirtmek gerekir. Bir sonraki bölümde, söylem çözümlemesine ilişkin bulgular ele alınacaktır. Bu bulgular, çeşitli söylemler ve söylemsel olaylara ilişkin genelleştirilmiş yorumlar içerirken doğrudan alıntılarsa, metni kısa ve öz bir çerçevede tutmak adına hemen hemen hariç bırakılmıştır.

Bulgular

Pandeminin İlk Akademik Yansımaları: Akademik Söylem

Koronavirus, hızla mutasyona uğradığı varsayılan bu virüs için bir çözüm, tedavi ya da aşı bulmaya çalışan tıp bilimlerinde yapılan araştırmalar dahilinde acil bir konu haline gelmiştir. Yapılan bir tahmine göre, fen bilimleri alanında makale sayısı 23 bin sayısına ulaşmış olup her yirmi günde bir de iki katına çıkmaktadır (Brainard, 2020). Sosyal bilimcilerse, bu durumun sosyal ve psikolojik etkilerinin ölçülmesini sağlamaya çalışmışlardır. Muhtemelen Türkiye'deki ve dünyadaki her akademisyenin, virüsün son üç ay boyunca sosyal olarak yalıtılmış olan bireyler üzerindeki geniş çaplı etkisine ilişkin birkaç çevrimiçi anket doldurması istenmiştir.

Daha yenilikçi akademisyenlerse, araştırmalarındaki biyolojik ve sosyal kalıpları yeniden birleştirerek doğa ve sosyal bilimleri birbirine daha da yakınlaştırmaktadır. Sirkeci ve Yücesahin (2020), koronavirüsün Çin'in

Wuhan Eyaletinden dünyaya yayılmasının, insan hareketliliği modeliyle açıklayarak istatistiksel bir model sunmaktadır. Yazarlar, virüsün komşu ülkelere (Japonya, Güney Kore) mekânsal yer değiştirme yayılımını başarılı bir şekilde göstermişlerdir. Daha da önemlisi, hiyerarşik yayılım örneklerine ilişkin gözlemleri, küresel ulaşımın ve hedef ülkelerdeki ekonomi ve göç koşullarının önemini göstermektedir. Çinli diasporasıyla yapılan büyük nüfuslu, yüksek ekonomik refah düzeyine sahip ve yüksek gelirli olan ve bu nedenle de daha hareket halinde olan ülkeler, “enfekte olan nüfusun en fazla olduğu yerleri temsil etmektedir” (Sirkeci & Yüceşahin, 2020: 389). Bu çalışmada, koronavirüs salgını tarafından oldukça hasar alan ülkelerin, pandeminin olumsuz etkilerini azaltmak adına önlem alma konusunda daha fazla çaba harcayabilecekleri tartışılmaktadır.

Doğa bilimleriyle sosyal bilimlerin iç içe geçtiği, Türkiye akademi dünyasından bir diğer ilgi çekici örnekse, fizik profesörü Kerem Cankoçak (2020) tarafından kaleme alınan dünyadaki son gelişmeye ışık tutan bir yazıdır. Karmaşıklıkta temelinde bilim, çeşitli olguları birbirine bağlar ve bilim topluluğundaki eleştirel nitelikteki görüşlere yer verir. İlk olarak, insanlığın, daha önce de epidemiy ve hatta pandemiyle karşı karşıya kaldığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla içinde yaşadığımız doğanın giderek karmaşılaşması sonucu ortaya çıkan koronavirüsün, rastgele bir mutasyon sonucu olduğu ve buna ek olarak insanlık tarihinde yeni ya da çok özel bir şey olmadığını da söylemek doğru olacaktır. Koronavirüs yeni bir virüs olarak kabul edilmektedir, dolayısıyla insanların buna uyum sağlaması da biraz zaman alacak ve sonrasında mutasyona uğrayan yeni bir virüs ortaya çıkacaktır. Bu durum, doğanın bir döngüsü olarak düşünülebilir. Bununla birlikte Cankoçak, virüsün yaşlılar ya da kronik (özellikle solunum sistemi) hastalıkları olan insanlar için ölümcüllüğünü hiçbir şekilde küçümsemez. Bu noktada önemli olan, doğa ya da çevre sistemiyle değil, sosyal sistemle, yani toplumla ilgili olan ikinci savıdır. Eğer er ya da geç, virüs, belirli bir bölgelerdeki tüm nüfusu enfekte edecekse, bu noktada içine İstanbul’un da dahil olduğu dünyadaki diğer mega kentlerin aşırı kalabalık bölgeleri aklı gelmektedir. Öyleyse neden herkes (#evdekal hashtagleriyle) kendini eve kapattı ve (fiziksel mesafe olarak adlandırılması daha doğru olan) ‘sosyal mesafenin’ korunması konusunda bu kadar katı önlemler alındı? Cankoçak, neoliberal kapitalist bir sağlık sisteminden ziyade etkili bir sağlık sistemi mevcut olsaydı, yukarıda bahsedilen sosyal önlemlere de gerek kalmayacağını savunan, eleştirel düşünen bir sosyoloğun ortaya koyacağı şekilde ampirik bir sonuca varır. İnsanlar evde kalmak zorundaydı çünkü bulaşıcı virüsün etkisi, sürekli artan nüfus için yeterli yatak ve entübasyon makinesi olmadığı için mümkün olduğunca geciktirilmeliydi. Yazara göre koronavirüs krizi, kapitalizm krizinin bir örneği ve göstergesidir. Sistem bir yandan, insanlık tarihindeki gelmiş geçmiş en büyük zenginliği inşa ederken, aynı zamanda güvencesiz koşullarda yaşayan ve artan sayıdaki yerinden edilmiş insanların (mültecilerin, düzensiz göçmenlerin)

durumunda olduğu gibi gittikçe daha fazla insanı ardında bırakma eğilimi gösterir.

Bu noktada Kemal V. Tarlan (2020), toplumsal eşitsizlik meselesiyle, Türkiye ve dünyadaki mülteci (ve genel olarak göçmen) nüfus konusundaki hassasiyeti birlikte ele almaktadır. Yazar, Nisan 2020'ye ilişkin anlatısında, düşük sosyo-ekonomik konumda olan insanların virüse yakalanma riskinin daha yüksek olduğunu öne sürerek, koronavirüs salgınına ilişkin durumu özetlemektedir. Bu toplumsal soruna ilişkin, ABD'de Afro-Amerikan topluluğunda, özellikle topluluğun üyeleri arasında Covid-19'un görülme olasılığını artıran önemli bir faktör sayılabilecek derecede kötü hava kirliliğine sahip bölgelerin, ampirik kanıt oluşturduğu söylenebilir. Bu ölümcül sorunun kaynağı, astım belirtilerinin yüksek olduğu ve tıbbi müdahaleye erişimin düşük olduğu seviyelerde görülebilir (Kullar et al., 2020). Bu nedenle Tarlan (2020), Türkiye'de yaşayan göçmenlerin içinde bulunduğu koşullara ilişkin tanımlamasından hareketle, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler arasında potansiyel bir salgının önlenmesi adına daha etkili bir plan ve eşgüdümlü bir çabaya gerek olduğu çağrısında bulunur. Koronavirüs salgınında Türkiye'deki Suriyeli topluluklara yönelik yapılan ilk analizlerde görülebileceği gibi, yeni göçmen grupları üzerindeki sağlık açısından oluşturabileceği olumsuz etkilere ilişkin korkunun aksine, ekonomik zorlukların daha önemli bir yer teşkil etmesi de oldukça ilgi çekicidir (Akay Ertürk, 2020). Arta kalan ekonomik zorluklara ilişkin aynı sosyal kalıplar, göçmenlik deneyimleriyle ilgili yapılan ampirik çalışmalarda ele alınmış (Aksu Kargın, 2018) ve bunun yanı sıra, çoğunlukla dul ve yetim kişilere atıf yapılarak 'yardıma muhtaç kişiler' olarak temsil edilen Suriyeli mültecilerle ilgili olarak da (Artay, 2019: 56) Koronavirüs-öncesi dönemde Türkiye'deki çevrimiçi gazetelerde konu edilmiştir.

Covid-19 ve medya ile ilgili çalışmalara bakıldığında yapılan çalışmaların, habercilik kalitesine ilişkin medyada yer alan konular, basın özgürlüğünün ihlali, sosyal medyanın sosyal mesafe disiplini üzerindeki etkileri (Mırbabaie, 2020) ve çevrimiçi medyanın okuyucuların stres seviyeleri üzerindeki etkileriyle (Bilal vd., 2020) ilgili olduğu görülmektedir. Diğer yandan Türkiye medyasında göçmenlerin temsiline ilişkin medya analizleri daha eski verilere dayanmaktadır (Yaylacı ve Karakuş Yetkin, 2015; Kardeş, Banko ve Akman, 2017). Çek akademi dünyası da özellikle 2015 ve 2016 yıllarındaki Mülteci Krizi'nde göçmenlerin medyadaki yansımaları üzerine eğilmiştir (Lebeda ve Menšíková, 2016; Tkaczyk, 2017). On yedi Avrupa ülkesinde göçmen ve mültecilerin medyada nasıl yer aldığına ilişkin nicel bir analiz içeren en son yayınlanan haber, 2020 yılının Ocak ayında iki Alman yazar (Fengler ve Kreutler, 2020) tarafından yayınlanmıştır.

Pandemiye ilişkin akademik söylemle ilgili olan bu bölüm, akademik söylemin, sistematik gözlemle ve verilerin karşılaştırılmasıyla hareket eden

bilimsel yaklaşıma dayanan, toplumdaki rasyonel tartışmayı temsil ettiğinden dolayı araştırma konusu için önem taşıdığını ileri sürmüştür.

Türkiye

Nüfus oranı dikkate alındığında, Lübnan gibi kişi başı sayı değil, mutlak sayı söz konusu olduğunda toplamda en fazla yerleşik ya da (çoğu mülteci ya da sığınmacı olan) transit göçmen nüfusuna sahip olan ülkedeki medya söylemi (McAuliffe ve Khadria 2019: 4), oldukça çeşitli görüşlerin yanı sıra, ilgili söylemsel stratejileri de barındırmaktadır.

Van Dijk'ın (1994: 23) değindiği gibi, gücü elinde bulunduran baskın grubun hem kontrol ettiği hem de inşa ettiği söylem olan egemen söylemi tanımlamak adına aşağıda yer verilen noktalara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

1) Misafirperver bir ülke: Türkiye'nin misafirperverliği ve ülkede her mültecinin en azından 'misafir' ya da 'sığınmacı' olarak kabul edildiği noktasında ayrımcılığın olmaması, şu söylem içinde tekrarlanmıştır:

Başlık: Türkiye herkese kucak açtı: Göçmenlere asla ayrımcılık yapmadık "Paylaşmanın bereketine, dayanışmanın gücüne inanan bir medeniyetin mensupları olarak kimseye ayrımcılık yapmadık. İmkanları bizden katbekat fazla ülkeler, mültecilere, sayıları onlarla ifade edilen kotalar koyarken; biz ırk, din, dil, etnik köken ayrımı yapmadan herkese kucak açtık. Kendi vatandaşlarımıza hangi imkanları sunuyoruz, ülkemize sığınan mazlum ve mağdurlara da aynı hassasiyetle davrandık. Barınmadan sağlığa, eğitimden sosyal entegrasyona kadar hemen her alanda kapsamlı politikalar yürüttük. Ancak bu süreçte, Avrupa Birliği başta olmak üzere, lafa gelince demokrasi ve insan hakları savunuculuğunu kimseye bırakmayan ülkelerden herhangi bir destek alamadık."⁵

Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanının yaptığı konuşmanın temelini, son yıllarda dünyadaki diğer ülkelerin yaptığı yardımlarla kıyaslandığında, en fazla yardımı Türkiye'nin yaptığı ve dolayısıyla bu durumun da hem ülkenin vatandaşları hem de ekonomisi üzerine ağır yük bindirdiği gerçeğine dayandığı söylenebilir (Aksu Kargın, 2019). Bununla birlikte, seçili söylemsel strateji, STK'lar tarafından raporlanan, göçmenlerin karşılaştığı ayrımcı pratikler ve yaşadıkları dezavantajlarla bağlantılı olarak genelleştirmeler (Van Dijk, 2009: 205-206) içermektedir.⁶ Benzer şekilde, "hiçbir destek almadık" söylemindeki sözcük seçiminin de konuşmanın

⁵ Yeni Şafak (22 Haziran 2020): <https://www.yenisafak.com/gundem/turkiye-herkese-kucak-acti-gocmenlere-asla-ayrimcilik-yapmadik-3546108/> Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2020.

⁶ İzmir Mülteci Çalışmaları Ağı: <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/05/-mucc88ltetichaklarc4b1-icc87ccca7in-icc87zleme-ve-savunuculuk-bilgi-notu-.pdf/> Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2020. Sığınmacılar ve Mültecilerle Dayanışma Derneği: Covid-19 Salgınının Türkiye'deki Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi: https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/05/-asam_covid_anket_raporu_200518_2_TR-1.pdf/ Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2020.

etkili olması adına mesajı sadeleştirdiği söylenebilir. Ancak Türkiye'deki göçmenlere sağlanan finansal destek ve programların bir kısmının AB tarafından karşılandığı bilinmektedir.⁷

2) Övme ve övünme: Ana akım çevrimiçi gazetelerde, hükümetin sözde başarılı politikalarından ötürü övüldüğü görülmektedir. Bu hiçbir şekilde, ülkenin, hayatta kalma mücadelesinde ülkeye yeni gelen kişilere yardım etme çabasına yönelik küçümseyici bir ifade değildir. Yalnızca, açık ve eleştirel bir mevcudiyetin olmadığına ilişkin bir ifadedir. Artay da (2019: 56) övünme bağlamında, Türkiye'nin "uluslararası sorumluluğu yerine getiren bir ülke olmasından ziyade daha çok cömert ve özverili yönüyle temsil edildiği" sonucuna varmıştır. Türkiye'nin, dünyadaki çoğu göçmene kucak açtığı ve aynı zamanda AB'nin vaat ettiği finansal yardımın küçük bir kısmını kabul ettiği için (detaylı analiz için bkz. Aksu Kargın, 2019) takdir edilmesi gerektiğini söylemek yerinde olacaktır. İlginç bir şekilde, bu durumun meşrulaştırılmasının da uluslararası hukuka değil, kültürel değerlere dayandığını söylemek mümkündür.

3) Eleştirinin yokluğu: Ana akım çevrimiçi gazetede kullanılan dil, göçmen ve mülteci açısından bakıldığında politik olarak doğru olduğu ve bunun yanı sıra, Türkiye hükümetine yönelik eleştirel bir sesin (ya da tavrın) bulunmadığı söylenebilir (ileri sürülebilir). Van Dijk'ın (2009: 145) belirttiği gibi, bir bağlamda, örneğin bir haberde, bir durumun özellikle bahsedilmemesi ya da çıkartılması da söylemin sosyal anlamda önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

"Türkiye'de halen büyük çoğunluğu Suriye vatandaşı olan 3.9 milyon "göçmen" var. Ancak bu "göçmenlerin" hukuki konumu belirsiz. Zira Türkiye sadece Avrupa ülkeleri vatandaşlarına mülteci statüsü tanımakta ve dolayısıyla resmi rakamlara yansıyan 3.6 milyon Suriyelinin konumu "geçici koruma altında" sözcükleriyle ifade edilerek muğlak bir biçimde bırakılmakta. Böylelikle bu kişiler uluslararası hukuk normlarıyla (1951 Cenevre sözleşmesi) belirlenmiş olan "mülteci" haklarından yararlanamaz durumda."⁸

Yukarıdaki örnekte, karşıt duruşlu, sol bir gazetenin dahi yumuşak bir üslup tercih ettiği görülmektedir. Haberde, ("geçici koruma altında" olan) göçmenlerin konumu, "muğlak" sözcüğüyle ifade edilmiş ve açıkça hükümet politikalarının zayıf taraflarından ziyade, genel anlamda kapitalist sisteme yönelik eleştiri yapılmıştır. Diğer taraftan, gelişmiş ülkelerin, kendi sınırlarına gelen göçmenlere karşı sergiledikleri tutumun, kısıtlı bir çaba ve finansal harcama çerçevesinde olduğu göz önüne alındığında, hegemonik

⁷ European Parliament Briefing, EU-Turkey relations in light of the Syrian conflict and refugee crisis: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649327/EPRS_BRI\(2020\)649327_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649327/EPRS_BRI(2020)649327_EN.pdf)/ Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2020.

⁸ Cumhuriyet Gazetesi (24 Haziran 2020): <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/erinc-yeldan/dunya-multeciler-gunu-1747042/> Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2020.

söylemin bir kısmının esasen AB'ye yönelik eleştirilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

4) Yurtdışına yönelik eleştiriler: Titizlikle taranan çevrimiçi haber sitelerinde göçmenlerin durumuna ya da tedavilerine yönelik eleştiride bulunan haberler, özelde Yunanistan (sınırdaki düzensiz göçmenlere yönelik şiddet) ve Almanya (göçmen bir aileyle ilgili sağlık meselesi) olmak üzere, Avrupa Birliği'yle ilgili haberlerdir. "Provokasyona gelmeyin"⁹ başlıklı kısa haberde, Müslümanlara karşı olan önyargının ana söylem olduğu görülmektedir ve bu önyargının nedeninin de Ramazan'da iki Müslüman (Boşnak) ailenin koronavirüs önlemlerine uymadığı için apartmanlarında enfekte olan insanlar tarafından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla haber metni, tüm Müslümanların günah keçisi olarak görülmelerine yol açan negatif özellikteki stereotiplere vurgu yapmaktadır. Bu söylemsel çerçeve dahilindeki medya mesajları, gerçeklere dayalı olup, insani yaklaşım göz önüne alınarak seçilen sözcükler ışığında tarafsız bir üslupla yazılmıştır. Yurtdışında yapılan bu haberlerde vurgulanan nokta, kimlik politikaları ve insan haklarıdır. Ancak makro bağlamda bakıldığında, bir sosyal kimliğin ya da sosyal grubun vurgulanması ve diğer yandan da dezavantajlı grupların medya söyleminde yetersiz şekilde temsil edilmesi (örn. İstanbul Sözleşmesi bağlamında kadın hakları ve Koronavirüs salgınında LGBT üyelerine yönelik yapılan ayrımcılık gibi), hegemonik söylemin inşa edilmesi adına Van Dijk'ın (2009: 205) da belirttiği gibi belirli 'konulardan kaçınmaya' örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

5) Politik doğruluk: Egemen söylem dahilindeki bir durum, toplumsal mesele olarak görülse dahi, örneğin Edirne'de Türk-Yunan sınırında sıkışık kalan göçmenler bağlamında, tarafsız bir dil kullanımı tercih edilmektedir:

"Göçmenlerle ilgili ciddi bir hadise yaşanıyor ve biz sağlıkçılar olarak görevimizi en iyi şekilde yapmaya çalışıyoruz."¹⁰

(Başlık) "Kaçak Göçmen Tehdidi:

Sağlık Bakanlığının sınır kapılarına ateş ölçer ve termal kamera yerleştirilmesi, sağlık personeli bulundurmasına karşın yaşanan durum, akıllara kaçak göçmen sorununu getirdi."¹¹

Bu tür söylemsel stratejiler kullanılarak, dilde eşitlikçi ve tarafsız bir yaklaşımın vurgulandığı öne sürülebilir. "Kaçak göçmen" kavramı, her ne kadar küçültücü bir şekilde algılsa da haber başlığının, ulusalcı çevrimiçi

⁹ Hürriyet (4 Haziran 2020): <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/provokasyona-gelmeyin-41534068/> Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2020.

¹⁰ Hürriyet (4 Mart 2020): <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/edirne-saglik-muduru-trakyadaki-saglik-ekipleri-gocmenler-icin-hassas-41461277/> Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2020.

¹¹ Sözcü (22 Şubat 2020): <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/olumcul-viruste-kacak-gocmen-tehdidi-5640196/> Erişim Tarihi: 30 Haziran 2020.

gazetenin, okur kitlesinin dikkatini çekmek için kullandığı görülmektedir.¹² Sonrasında çıkan haberlerse tarafsız bir şekilde ve politik doğruluk çerçevesinde yapılmıştır.

6) Politikleştirme: Göçmenlere yönelik medya söylemi, içinde (siyasi partiler arası) yandaş tartışmalara ya da herhangi bir polemige yer veriyorsa, bu söylemin oldukça politikleştirilmiş bir özellik barındırdığını söylemek mümkündür. Göçmenlere yönelik sağlık hizmetleri konusu hem iktidar hem muhalif partilerden olmak üzere, politikacıları eleştirmek için kullanılmıştır.

İnsancıl mesaj barındıran sivil toplum söylemi olarak bilinen söylemsel yapıysa hem muhafazakâr hem de bağımsız medya kuruluşlarının yer verdiği söylemlerde görülmüştür. Bu tür söylem, mültecilere ve göçmenlere yönelik pozitif nitelikte haberlerin yanı sıra, bu heterojen sosyal grubun sosyal konumlarına ve sağlık durumlarına ilişkin haberlere de geniş bir yelpazede yer vermektedir.

1) Göçmenler, özellikle Mart, Nisan ve Mayıs aylarındaki koronavirüs salgınında, ihmal edilmemesi gereken yardıma muhtaç kişiler olarak sunulmuştur. Sağlık hizmetlerinde vatandaş ve göçmen ayrımının güdülmediğinin altı çizilerek ahlaki zorunluluk vurgulanmaktadır:

“Şimdi, korona hızla yayılır ve canlar alırken, göçmenlerin sağlığına da kendi sağlığımız kadar titizlenmezsek, yalnızca insani ve ahlaki olarak kaybetmiş olmayacağız, o pek kıymetli canlarımızdan da olacağız!”¹³

2) Düşük gelirli grupların yoksulluğu ve hassasiyetiyle bağlantılı şekilde sağlık meselelerine de yer verilmiştir. Sosyal adalet yönelimli bağımsız çevrimiçi süreli yayımlar, toplumsal sınıf ve insanların en fazla enfekte olmaya başladığı zamanda koronavirüse yakalanma riskleri arasında ilişki kurmuştur. Güvenli bir şekilde evde kalma olgusuyla, geliri düşük olan ya da hiçbir geliri olmayan ve tüm aile üyelerinin sağlığını da riske atarak çalışmaya devam etme zorunluluğunun arasındaki çelişkinin altı çizilmiştir. Buradan hareketle, sivil toplum örgütlerinin ve (örn. Edirne’deki) yerlilerin yardımları, dayanışmaya ilişkin alt-söylemi oluşturmaktadır.

Nefret Söylemi: Türk çevrimiçi medyasında göçmenlere ve mültecilere yönelik ayrımcılık, göçmen krizinden ve ülkeye çok sayıda göçmenin yerleşmesinden bu yana mevcut bulunmaktadır. 2020 yılının başında, bulaşıcı hastalıklarla birlikte nefret söyleminin yeniden ortaya çıktığı şeklinde haberler yeniden gün yüzüne çıksa da bu suçlamalar asılsızdır. Türkiye’de salgının başlamasından önce, yani 6 Ocak tarihinde yazılmış olup resmi olarak 11 Mart’ta onaylanan bu haber, oldukça açık, önyargılı bir dil sergilemektedir. Gazeteci, yazısında muhtemel olarak halkın sahip olduğu negatif stereotipleri dışa vurarak, yeni ortaya çıkan uyuz vakaları ve

¹² Bu araştırma, Artar (2019: 37) tarafından öne sürülen çevrimiçi gazetelerin siyasi yönelimlerine ilişkin tipolojiyi izlemektedir.

¹³ BirGün (23 Nisan 2020): <https://www.birgun.net/haber/salginda-gocmen-olmak-297808/> Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2020.

İzmir'in belirli bölgelerine yerleşen Suriyeli mülteciler arasında bağlantı kurmuştur: "Pis, iğrenç, pislikte bulaşıyor! Daha doğrusu bulaşıyordu, bi'zamanlar! 40 yıldır bu güzel ülkede adı bile unutulmuştu..."¹⁴

Hiç kaynak gösterilmeden yapılan haber, her satıra bir cümle gelecek şekilde polemik yazı türünde kaleme alınmıştır. Önceki yıllarda yok olan, unutulmaya yüz tutmuş hastalıkların bir listesini vermektedir. Aslında halihazırda Türkiye'de yerleşik olan göçmenler, farklı hijyen alışkanlıklarına sahip, yoğun nüfuslu bölgelerde kalabalık konutlarda yaşayan kişiler olarak tasvir edilmiştir.

Türk çevrimiçi gazetelerinde, salgının ortaya çıkmasından bu yana böylesine açık bir dille yapılan nefret söylemi ne bulunmuş ne de tespit edilmiştir. Bu durum, göçmenler arasında virüs korkusunun daha örtük temsillerinin olmadığı,¹⁵ ve hatta gerçek hayatta ayrımcılığın sonlandığı anlamına gelmemektedir.¹⁶ Bu çalışmada yalnızca, çevrimiçi gazetelerde nefret söyleminin sessizleştirildiği ve tespit edilmesinin güç olduğu ileri sürülmüştür. Bunun muhtemel nedenininse, medya söyleminde koronavirüsün üstünlüğü ve aynı zamanda otosansür ya da editoryal sansür sayesinde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Covid-19'un göçmen nüfusunu olumsuz yönde etkilediği ve göçmenlerin virüs taşıyıcıları olduğu şeklinde negatif stereotiplerden oluşan nefret söylemi, çoğu Avrupa ülkesinde de artışa geçmiştir.

Çek Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti, 1989 yılına kadar Doğu Bloğuna dahil olan, 1993 yılına kadar Slovakya'yla birlikte Çekoslovakya'nın bir parçası olan ve 2004 yılından bu yana da AB üyesi olan bir ülkedir. Ülke, 2019'da (nüfusun %5,3'ünü oluşturan) 566.739 kayıtlı yabancı uyruklu kişilerle ve (örn. 2019'da sadece 61 sığınma ve 86 geçici koruma olmak üzere) yıllık oranı %4-7 arasında değişen, sığınma verilen mültecilerle birlikte oldukça düzenli ve sıkı bir göç politikasına sahiptir. 2015'teki göç krizi sırasında 8563 kaçak göçmen gözaltına alınmıştır. Bu rakamlar, ülkenin göçmenler arasında nispeten daha az popüleriteye sahip olduğunu ve aynı zamanda devletin de göç konusuna yaklaşımını göstermektedir.

¹⁴ Çevrimiçi gazetelerle ilgili yapılan önceki çalışmalara (de Waal, Schönbach ve Lauf, 2005) benzer şekilde ve araştırmanın (anahtar kelimeler kullanılarak) tematik ve çevrimiçi olarak yürütüldüğü göz önünde tutulursa, hem ulusal hem de yerel çevrimiçi gazeteler örneklerle dahil edilmiştir. Konuya ilişkin daha fazla ayrıntı, çalışmanın Yöntem adlı bölümünde ele alınmıştır.

¹⁵ Yılmaz'ın da (2018: 789) belirttiği gibi "çevrimiçi gazetelerde yer alan haberler gündemi belirler, fakat nefret söylemi, sosyal medya kanallarında üretilmektedir" ve "yeni medyanın kontrolü nefret söylemini artırmaktadır". Nefret söyleminin yokluğu ve hatta nefret söyleminin bildirilmesi, söz konusu kontrolün bir etkisi olarak da yorumlanabilir.

¹⁶ Bkz. İzmir Mülteci Çalışmaları Ağı: <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/05/-mucc88lteci-haklar4b1-icc87cca7in-icc87zleme-ve-savunuculuk-bilgi-notu-.pdf/> Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2020.

Türkiye ile karşılaştırıldığında, medya söylemlerinin hiçbirinin baskın olduğu görülmemektedir. Ülkeye yönelik bir özellik baskın çıkmaktadır ve bu da göçmenlere ve mültecilere yönelik medya söylemindeki negatif özelliği ön plâna çıkarmaktadır. İki popülist ve göçmen karşıtı siyasi parti, Çek parlamentosunda 2017 seçimlerinde (Çekçede 'Evet' anlamına gelen ANO: Gayrimemnun Vatandaşlar Partisi %29,64 ile ve SPD: Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi %10,64 ile) başarıya ulaşmışlardır.

Hükümetin göç karşıtı söylemi: Çek Cumhuriyeti Başbakanının konuşması, bu söyleme ilişkin iyi bir örnek oluşturmaktadır. *Europe Must Act* (Avrupa Harekete Geçmeli) girişiminin Çek üyelerinin açık mektubuna cevaben yazdığı resmi mektubunda (9 Mart 2020) göçmen karşıtı tutumunu sürdürdüğü görülmektedir. Bir yandan da eylemciler, adil bir sığınma süreci ve özellikle yer değiştirme işlemlerinin sürdürülmesine yönelik, Türkiye'den Yunanistan'a giden mültecilere insan hakları çerçevesinde saygılı davranılması talebinde bulunmuşlardır. Yer değiştirme işlemi, Çekya topraklarında mültecileri kabul etmek anlamına geldiğinden dolayı Başbakan, cevabında yer değiştirme programının (5 Haziran 2017'den beri) geçici olarak durdurulduğunu ve "tüm dünyanın koronavirüs enfeksiyonuyla mücadele ettiği dönemde" yenilenmeyeceğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte, ülkenin "Schengen Bölgesine çılgın bir şekilde giriş talebinde bulunan binlerce göçmenle ilgilenmesinin" mümkün olmadığını belirtmiştir. Çek Cumhuriyeti'nin Yunan hükümetine malzeme ve para yardımı yaptığı belirtilse de Başbakan'ın vermiş olduğu yanıt, 'göç ve yardım arka bahçemde durmasın' şeklinde adlandırılabilir söylemin varlığına açıkça işaret etmektedir.

Göçü savunan (minör) söylem: Göç karşıtı söyleme karşı olarak, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve vatandaşların yaklaşık üçte birinden oluşan örgütlenmiş gruplar bulunmaktadır.

Koronavirüs salgınında göçmenlere yönelik yardımla oldukça ilgili olan Çek toplumunun göçü savunan kesimi, 2015 yılından bu yana söylemsel çatışmanın da bir parçasını oluşturmaktadır. AB'deki mülteci kotaları, sınır ülkelerindeki mültecilerin yer değiştirmesi ve halka ve özellikle de savaş bölgelerinden gelen çocuklara sığınma hakkı tanınmasını destekleyen bu destekçiler, Çek toplumunun büyük bir kesimi tarafından 'Slunickari' ('Güneşçiler') adıyla anılmaktadır. Bu noktada Güneşçiler'in, 'yabancı işgalini' kabul ederek kendi ülkelerini tehlikeye atan naif bir insan topluluğu şeklinde küçük düşürücü bir etiketle de anıldığını da belirtmek yerinde olacaktır. *Europe Must Act* girişimi ve diğer STK'lar (örn. Uluslararası Af Örgütü) ve hatta devlet kurumları (örn. İçişleri Bakanlığı) göç ve salgına ilişkin doğru hikayeler ve veriler sunmaya özen göstermektedir.

Ana akım çevrimiçi gazetelerin yanı sıra, göç ve mülteci sorunları hakkında yapılan yansız haberlerle birlikte son derece profesyonel haberlere de yer vermeyi öğrenen Çek çevrimiçi medyası, koronavirüs salgınına ilişkin çoğunlukla Avrupa Sınır Bölgesi (Yunanistan, İspanya) olmak üzere

Türkiye'deki duruma da yer vermiştir. Yapılan haberlerin içeriği, dünyada büyük merkezlerde ya da kamplardaki mültecilerin sağlık durumlarını anlatan Batı medyasının genel medya söylemini kopyalamaktan ibarettir. Benzer şekilde, Türkiye medya kuruluşlarının da aynı söylem çerçevesinde haber yaptığı görülmektedir.

Gazete formatıyla hazırlanmış, çevrimiçi süreli yayınların Çek medyasında bulunan bir başka alt türü de 'sözde-medya web siteleridir'. Sözde-medya web siteleri, aşırı çarpık göçmen karşıtı ve genellikle de İslamofobik metinler yaymaya eğilimi gösterir ve bazen de tamamen asılsız olan aldatmaca haber yapmaktadırlar. Sözde-medyanın oluşturduğu negatif nitelikteki aldatmaca haberlerinse, Rusya "trolleri" (Filipec 2019: 14) tarafından desteklendiğine inanılmaktadır. Buna ilişkin bir örnek aşağıda verilmiştir.

Göçmen 'işgalinin' örtbası olarak koronavirüs: Bu doğru olmayan bilgiye göre, Çek hükümeti ve kamu yayıncılığı, halkı koronavirüsle ilgili bilgilerle boğarak, dikkatleri, asıl tehdit unsuru olan göç konusundan uzaklaştırmak istemektedir. Paradoksal olarak, hükümetin kendisi zaten göçü desteklememektedir. Dahası, bu komplo teorisi söylemine göre göç, STK'lar tarafından desteklenen organize bir 'işgaldir' ve aynı zamanda Avrupa'nın İslamlaştırılması amacı güden bir girişimdir. Pandeminin sonuçları, 'planlanan' göçmen akışı için bir altyapı oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Uluslarüstü "elitler", AB, BM, STK'lar ve Çek siyasi liderlerinin, Çek Cumhuriyeti de dahil olmak üzere Avrupa'ya (Müslüman) göçmen alması meselesine ilişkin komplo niteliğindeki asılsız iddialar, yıllardır çeşitli sözde-medya kanallarında yer almaktadır. Yunanistan ve Kuzey Makedonya sınırları söz konusu olduğundaysa bu iddialar, pandemi olgusunu kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Çek Cumhuriyeti, yasadışı göçle mücadelenin yanı sıra, bu olgudan kaynaklanan olası tehditlerin azaltılmasını içeren uzun vadeli, iyi tanımlanmış ve kapsamlı bir göç politikasına sahiptir. AB'nin Yunanistan'a verdiği desteğe katılım sağlamasının yanı sıra, Yunan-Türk sınırının korunması amacıyla polis göndererek mevcut duruma da karşılık vermiştir. Çek Cumhuriyeti, Çek Cumhuriyeti Parlamentosu ve Çek Cumhuriyeti Hükümeti kararıyla tanımlanan göçmen kotasına ilişkin karşıt duruşunu mütemediyen korumaktadır. Buna ilişkin, sözde-medya web siteleri, hükümetin, pandemi olgusunu dikkat dağıtma aracı olarak kullandığı şeklindeki iddiasını destekleyecek hiçbir kanıt sunmamıştır.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'de farklı siyasi yönelimlere sahip çevrimiçi gazeteler göz önüne alındığında (Parlamento koalisyonu ve iktidar partisinin medyadaki gücü söz konusu olduğunda), hegemonik söylemin monolitik (tekbicimli) olduğu görülmektedir. Van Dijk'ın (1997: 44) öne sürdüğü gibi siyasi gücün büyük bir kısmı, siyasetçilerin, siyasi partilerin ve siyasi hareketlerin kamusal

söylem üzerindeki hakimiyetleri çerçevesinde faaliyete geçirilebilir. Birtakım revaçta olmayan meseleler henüz ne dile getirilmiş (örn. ayrımcılık) ne eleştiriye tabi tutulmuş (örn. göç politikalarındaki zayıflıklar) ne de birtakım kiplerle ifade edilmiştir (örn. 'Ya enfekte olurlarsa?', 'Ya sağlık sistemiyle ya da yaşam koşullarıyla ilgili birtakım zorluklarla karşılaşılırsa?') Bir özne olarak, Türkiye çevrimiçi medyasında tıbbi yardıma ihtiyaç duyan ve hatta tıbbi yardım 'hak eden' şeklinde bahsi geçen göçmen, Çek Cumhuriyeti'nde yalnızca insani yardım kuruluşlarının söylemlerinde rastlanmaktadır. Ancak Çek çevrimiçi gazeteler 'tarafsız üslubu' korumaya çalışsa da bir özne olarak göçmen, hâlâ 'Öteki' şeklinde tasvir edilerek sosyal bir sorun ve hatta potansiyel bir tehdit olarak gösterilmektedir.

Tanımlanan makro-söylem analizinin ilk sonuçları, Türkiye hükümetinin egemen medya söyleminin, Türkiye'nin dünyada en fazla (özellikle Suriyeli ve Afgan uyruklu) göçmene ev sahipliği yapan ülke olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Çek Cumhuriyeti'ndeki ana söylem, göç konusunda olumlu bir tutum sergilememektedir. Çek hükümeti, ülkeye toplu göçü önlemek amacıyla Avrupa sınırları veya ait oldukları ülkelerdeki mültecilere yardım programlarını desteklemektedir. Çek Hükümeti, Schengen Bölgesi sınırlarındaki Avrupa ülkelerine hem finansal olarak hem de Frontex işleyişi dahilinde polis göndererek yardım etmeye çalışsa da Koronavirüs salgını, önceliğin, göçmenlerin kritik durumunun çözülmesi meselesine değil, hükümetin her şeyden önce kendi vatandaşlarıyla ilgilenmesi gerektiğine yönelik olması konusunda itici bir güç oluşturmuştur. Türkiye çevrimiçi medyasında, hükümetin hegemonik gücü dolayısıyla oluşabilecek nefret söylemi, STK'ların istikrarlı çalışmaları sayesinde marjinal bir nitelik sergilerken, göç-karşıtı söylemin de Çek siyasetinin ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çek elektronik medyasındaki nefret söylemi, aleyhine dava açılabilir nitelikte olsa da çeşitli komplo teorilerini temel alan olumsuz haberler yapan sözde-medya web siteleri aracılığıyla etkisini daha da artırmıştır. Sonuç olarak, koronavirüs krizinde göçmen ve mülteci sağlığı meselesi, Türkiye'deki sayılarının hayli fazla olmasından dolayı hem hükümetin egemen söylemi hem de sivil toplum söylemi bağlamında tartışılmıştır. Bunun yanı sıra, Çek çevrimiçi süreli yayımlarında yer alan göçmen ve mültecilerin sağlığına ilişkin meseleler, genellikle STK'lar ve vatandaş girişimleri tarafından dile getirilmiştir.

Kaynakça

Akay Ertürk, S. (2020). Koronavirüs Salgınının Türkiye'deki Suriyelilere Etkileri Üzerine İlk İzlenimler. *Göç Dergisi*, 7 (1), 121-146. DOI: 10.33182/gd.v7i1.691.

- Aksu Kargın, I. (2018). An Assessment of the Refugees' Access to Labor and Housing Markets and Healthcare Services in Turkey from Syrian Refugees' Perspective. *Border Crossing*, 8(1), 220-236. <https://doi.org/10.33182/bc.v8i1.574>.
- Aksu Kargın, I. (2019). What is Required of a Welfare State?: A Comparison of the Migration Policies Employed in both Turkey and Europe with Regard to Syrian Refugees. U. Bingöl (Der.), *Immigration Policy Studies: Theoretical and Empirical Migration Researches* (ss. 19-38). Bern: Peter Lang.
- Allen, G. (2000). *Intertextuality*. London & New York: Routledge.
- Artay, F. (2019). Medyada Sınıfsal Temsil Mücadelesi: Suriyeli Mülteciler 'Yardıma Muhtaç' Mi 'Ucuz Emek' Mi?. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22 (2), 26-61. DOI: 10.18490/sosars.640827/
- Beyazova, A., Nimmer, M. ve Sabbagh, L. (2020). Covid-19 sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması: Tarlabaşı Örneği. İstanbul: SPI.
- Bilal, F. L., Bashir, M. F., Komal, B. ve D. Tan (2020). Role of electronic media in mitigating the psychological impacts of novel coronavirus (COVID-19). *Psychiatry Research*, 289. DOI: 10.1016/j.psychres.2020.113041/
- Brainard, J. (2020, 13 Mayıs). Scientists are drowning in COVID-19 papers. Can new tools keep them afloat? *Sciencemag*. Erişim adresi (8 Temmuz 2020): <https://www.sciencemag.org/news/2020/05/scientists-are-drowning-covid-19-papers-can-new-tools-keep-them-afloat/>
- Cankocak, K. (2020, 6 Nisan). Korona krizinden iklim krizine karmaşık sistemler ve toplum dinamikleri. *Bilim ve Gelecek*. Erişim adresi (8 Temmuz 2020) <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2020/04/06/korona-krizinden-iklim-krizine-karmasik-sistemler-ve-toplum-dinamikleri/>
- Chen, X. ve Yu, B. (2020). First two months of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) epidemic in China: real-time surveillance and evaluation with a second derivative model. *Global Health Research and Policy* 5 (7). DOI: 10.1186/s41256-020-00137-4.
- Devito, J. A. (2011). *Essentials of Human Communication*. Upper Saddle River: Pearson.
- De Waal, E., Schönbach, K., & Lauf, E. (2005). Online Newspapers: A Substitute or Complement for Print Newspapers and Other Information Channels?. *Communications*, 30(1), 55-72. DOI: <https://doi.org/10.1515/comm.2005.30.1.55>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Routledge.
- Filipec, O. (2019). Towards a Disinformation Resilient Society? The Experience of the Czech Republic. *Cosmopolitan Civil Societies An Interdisciplinary Journal* 11(1), 1-26. DOI: 10.5130/ccs.v11.i1.6065
- Foucault, M. (2002 [1969]). *Archeology of Knowledge*. London & New York: Routledge.
- Fengler S. ve Kreutler, M. (2020). Migration coverage in Europe's media – A comparative analysis of coverage in 17 countries. OBS - Working paper 39. Frankfurt: Otto Brenner Stiftung.
- Hall, S. (2001). Foucault: Power, Knowledge and Discourse. M. Wetherell & S. Taylor & S. J. Yates (Der.), *Discourse: Theory and Practice* (ss. 72-81). Thousand Oaks & London: Sage.
- McAuliffe, M. and Binod Khadria. (2019). *World Migration Report 2020*. Geneva: International Organization for Migration (IOM).
- Lebeda, P., Menšíková, V. (Der.) (2016): Proč uprchlíci jítí naše emoce? Narativy související s migrací a uprchlictvím v české společnosti a nahlédnutí za ně. Prag: Glropolis.

- Kardeş, S., Banko, Ç. ve B. Akman (2017). Sosyal medyada Suriye'li sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi, *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200. Erişim adresi: researchgate.net/
- Kullar, R. et al. 2020. Racial Disparity of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in African American Communities. *The Journal of Infectious Diseases*. DOI: 10.1093/infdis/jiaa372.
- Mirbabaie (2020). Mirbabaie, M., Bunker, D., Stieglitz, S., Marx, J., & Ehnis, C. (2020). Social media in times of crisis: Learning from Hurricane Harvey for the coronavirus disease 2019 pandemic response. *Journal of Information Technology*. DOI: 10.1177/0268396220929258.
- Reisigl, M. ve Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). R. Wodak ve M. Meyer. *Methods for Critical Discourse Analysis* (ss. 87-121). London: Sage.
- Riafo, Y. ve Wastl-Walter, D. (2006). Immigration Policies, State Discourses on Foreigners and the Politics of Identity in Switzerland. *Environment and Planning A*, 38 (9), 1693-1713.
- Richardson, John E. (2007). *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. M. (2020). Coronavirus and Migration: Analysis of Human Mobility and the Spread of COVID-19. *Migration Letters*. 17(2), 379-398.
- Tkaczyk, Michal. (2017). Mediální pokrytí tzv. migrační krize v online zpravodajství (Novinky, iDnes, ČT24.cz) - základní výsledky obsahové analýzy. DOI: 10.13140/RG.2.2.26905.21605.
- van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283. DOI: 10.1177/0957926593004002006.
- van Dijk, T. A. (1994). Discourse and Inequality. *Lenguas Modernas* 21 (1994), 19-37. Erişim adresi: <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20inequality.pdf>.
- van Dijk, T. A. (1995). Discourse analysis as ideology analysis. C. Schaffner ve A. Wenden Aldershot (Der.), *Language and Peace* (ss. 17-33). Hanover: Dartmouth Publishing.
- van Dijk, T. A. (1997). What is political discourse analysis? *Belgian Journal of Linguistics*, 11(1), 11-52.
- van Dijk, Teun A. (2002). Political discourse and Ideology. Clara Ubaldina Lorda ve Montserrat Ribas (Der.), *Analisi Del Discurs Politic* (ss. 15-34). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse. How social contexts influence text and talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Dijk, T. A. (2014). *Discourse and Knowledge: A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yasin, Y. (2020). Göçmenler, Mülteciler ve COVID-19. COVID-19 Pandemisi ve Sağlıkın Sosyal Bileşenleri, ss. 45-47. Ankara: Türk Toraks Derneği.
- Yaylacı, F. & Karakuş Yetkin, M. (2015). Perceptions and newspaper coverage of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*. 12, 238-250. DOI: 10.33182/ml.v12i3.277.
- Yıldız, Engincan. (2018). Twitter'da ve Çevrimiçi Bir Gazetede Yer Alan Nefret Söylemlerinin Karşılaştırılması: Suriyeli Mülteciler Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 9, 78-78. DOI: 10.26466/opus.478176.

EXTENDED ABSTRACT

Media Discourse on Migrants during the Covid-19 Outbreak: Comparison of Turkish and Czech Written Online Media

This brief study deals with two interrelated social phenomena – migration (migrants and refugee in relation to their health) and Coronavirus outbreak in the first half of 2020 in two different countries, namely Turkey and the Czech Republic. These two countries not only differ in its territorial size, demography, history and culture, but especially they have a very different immigration “experience”, also an approach (on the level of state policies) and attitudes of citizens towards migration as a public issue. Therefore, the text is aimed at understanding how has the mediascape of written electronic media presented migrants amidst the Coronavirus outbreak and to offer a description of appearing media discourse. The main reason to have a look at this question based on a simple premise that electronic written media can be considered to be at least as important as the print media, and especially in the time of the outbreak. In the time of this compulsory long-term stay at home, many people spent their time in front of their computers and smartphones reading news, receiving opinion-forming information from various outlets of written electronic media. Further, the introductory part contains the summary of the connection between the outbreak of COVID-19 (or the Coronavirus as it is more often referred to both in Turkish and Czech).

Theoretical background is based on the ideas about discourse in the post-structuralist thought of Michel Foucault, which was later developed by the main proponents of the critical discourse analysis (CDA). This present study owes heavily to the work of Norman Fairclough and Teun A. van Dijk in terms of understanding and learning how to identify media discourse(s), and dominant discursive formations within the scope of qualitative textual (discourse) analysis conducted in this study.

The preliminary results of the analysis of identified macro-discourse show that Turkey’s dominant media discourse of the government embraces the help to refugees by hosting their largest numbers in the world (especially from Syria and Afghanistan). On the other hand, the main discourse in the Czech Republic is not favorable to immigration. The Czech government supports the programs of help to refugees on the borders of Europe or in the countries of origin, in order to prevent a mass immigration to the country. The Coronavirus outbreak gave it only a better reason to claim that the priority is not in solving the critical situation of the migrants but that the government must take care of its own citizens first, although it tries to help financially the EU countries on the borders of the Schengen Area, and by sending Czech police officers to help the border guards within the organization of Frontex. While the negative discourse of hate speech is marginal in Turkish electronic media which may be caused by the

hegemonic power of the government over said media and thanks to the relentless work of CSOs, the discourse of the anti-immigration is an integral part of Czech politics. Hate speech in the Czech electronic media, although prosecutable by the law, has a bigger discursive effect due to the quasi-media websites that offer a negative news based on various conspiracy theories. In Turkey, the concern for the health of migrants and refugees amidst the Coronavirus crisis has been, perhaps logically because of their great absolute numbers in this country of immigration, widely discussed both with the governmental dominant discourse and also within the civil society discourse. On the other hand, the similar concern for the health of refugees in the Czech online periodicals is being voiced mainly by CSOs and citizen initiatives.